

Moda jasangarria

ETIKETAK MOZTU, ETIKAK JOSI

Ainhoa Mariezkurrena Etxabe
@xorginkeiak

Jantzi batek historia luzea du atzean. Haria eta oihala sortzetik, kolore, tamaina eta ehun desberdinen bitartez eta diseinu baten gidaritzapean josi eta saltzera. Sinplea dirudi, baina prozesu luze horrek faktore ugari barnebiltzen ditu: zein lehengai erabiltzen diren, nork egiten duen lana, nola pentsatzen duen diseinatzaileak, norentzat ekoizten den, nork eta nola erosten duen... Konturatu ala ez, ezaugarri horiek sis-

tema baten baitan eraikiak dira eta eragin zuzena dute gure gorputz eta bizitzaren baitan.

Munduan bizi garen pertsona guztiok dugu jantzeko beharra. Sistema kapitalistak, ordea, bere intereserako baliatu du modaren eta ehungintzaren industria, benetako beharra ongizatearekin nahastu edo ordezkaturatuta. Erropa erostea ohitura edo denbora-pasa bihurtzeak eta armairuak gero eta beteago

Zer dio arropak hura jantzen duenaz? Zer ezkutuz du armairuan dugun kamiseta edota praka bakoitzak? Nork ekoiztu eta kontsumitzen ditu? Noiz erosten ditugu beharrak bultzatuta, eta zenbatetan kapritxoz? Hainbat solaskidek ehungintza eta modaren inguruan emandako azalpenek, jantzeko baino gehiago erantzeko balio digute.

izateak sistema bera elikatzen du eta balio hauek indarrean mantentzen ditu. Hala, ehungintzaren industria mundu mailako marka handiek gidatzen dute eta, zenbaitetan, lan esplotazioa, produktu toxikoen erabilera, osasun arazoak, gustuen manipulazioa eta publizitate sexista elikatzen dira, besteak beste. Hala ere, badira moda eta ehungintzaren sektore erraldoian bidexka berriak irekitzen ari direnak.

IKER IGLESIAS

Modaren aurkako moda

Estetikatik harago modak zerbait gehiago kontaktzen duela uste du Katalin Antxia Abasolo diseinatzaile aretxabale-tarrak. The Modubat izeneko arropa marka sortu du, bere “ideologiaren ispilu” dena. Izenak dioen bezala, modari begiratzeko modu bat islatzen du, beste modu bat: “Moda industriaren atzean zer dagoen ikusten hasi gara pixkanaka eta ez dugu parte izan nahi; ez ingurugiroari egiten dion kalteagatik, ezta gizakiari ematen dion tratu erasokorragatik ere”. Horren aurrean, kontsumitzeko, jantzeko eta lan egiteko beste bide bat hautatu du: “Kontzientzia, koherentzia, asmo eta ideologiez batutako emaitza”.

Komunikazioan trebatu zen diseinuan hasi baino lehen eta gaur egun arropa bera du komunikatzeko tresna: “Komunikazio euskarri bat da moda, politika egin eta erakusten duelako”. Dendetan aurkitu ezin duena sortzen duela azaldu digu, antiestetikan, errespetuan eta ongizatean oinarrituriko moda egiten duela: “Arauk haustea gustatzen zait eta nireak sortzea”.

Antxiaren lan egiteko modua bat dator *slow fashion* (moda lasaia) filosofiarekin. Denborari garrantzia eman eta prozesuaz gozatzean datza. Egun indarrean dagoen ereduak “moda azkarra” egiten du, bi astetan ehunka ekoizpen sortu eta tendentziak etengabe beritzen dira: “Tendentziek bi egunetan egiten dute ihes. Lan egiteko modu horrek, gainera, kalitate txarreko arropak ekoiztea dakar eta hori lortzeko produktu

toxikoak erabiltzea”, dio Antxiak. Erritmo bizi eta estresaren aurrean, prozesu bakoitzari behar duen tarte ematea baloratzen du berak, “minimalista” bezala definitzen duen diseinuaz hausnartu eta irauteko produktuak sortzea.

Behar adina denbora lanean, eta ahalik eta gehien soinean. Horretarako jasangarria izan behar du jantziak eta hori da Antxiak jorratzen duen beste baloreetako bat, osasunarekin lotzen duena: “Material naturalekin egiten dut lan; gehien gustatzen zaizkidanak direlako, eta jasangarriak”. Erabiltzen dituen zuntz naturalak berriztagarriak diren iturrietatik datoz; “gizakia eta ingurugiroa errespetatzen duten prozesu eta materialak” baliatzen ditu.

Hau guztia aurrera ateratzeko zailtasunak ere badituela aitortu digu: “Abitzia behar da eta oso arlo ezberdinetan gainera: hizkuntzak, komunikaziorako gaitasun propio ez nekagarri bat, adi egoteko gaitasuna, azoketan, magazinatan eta ekitaldietan parte hartzeko gogoia... ea hori guztia egiten dudana bitartean bezeroarekin nago kontaktuan, on-line denda ere nik eramaten baitut”.

Mundu zabalean, hamaika dira lehengai ekologikoak baliatzen dituzten proiektu jasangarriak: egoitza Bilbon duen Kameleonik markako espartinak, Xixqueta kataluniar markako artilezko jertseak, Xiroeco galiziar praka bakeroak, Ecoology etxeko arropa, kotoi organikoarekin egindako Mandacarú kamisetak, Rebelroot eta Peopletree produktuak, kamioien olanekin fabrika-

tutako Freitag poltsak, *The circular project shop* ekimena, gizarte-integrazioa helburu duen Teixedors kooperatiba... Interneten dituzten dendetan begiratu emanda, konturatu gara orotariko prezioak dituztela haien jantziek, pentsa daitekeenaren kontra posible dela gisa horretako produktuak patrika zulatu gabe kontsumitzea.

Kontzientzia eta koherentzia

Esan bezala, ideologia oso bat islatzen du Antxiak bere diseinuetan, ehungintzaren masa industriaren aurrean kontzientzia landu eta koherentziaz egin du bidea. Lan egiteko moldeak bere bizimoduan bertan txertatzera iritsi da: “Konturatzaren zarenarako bizitza estiloa aldatu duzu, kontuan hartzen baituzu, adibidez, tokian tokiko produktuak erostea, ahal den heinean, supermerkatuko ereduak baztertuz”. Zuzenean ekoizle eta bezeroekin lan egiten duela kontatu digu: “Bazterketa soziala pairatzeko arriskuan dauden emakume talde bati eskua luzatu eta beraiekin elkarlanean aritzen gara. Kontsumo-kultura kontzientea bultzatzen dugu gure ekintzetan”.

Erosle potentzial gisa, hausnarketara gonbidatu gaitu diseinatzaileak: “*Green Washing* kontzeptua ezagutu behar duzue. Jasangarritasunera modu errazean batzen diren markak salatzen ditu, garapen bidean dauden herrialdeetan masan ekoizten dutenak”. Erosken duguna zalantzan jartzeko ideia luzatu digu: “Jantzien konposizioari begiratu eta egin beti naturalekiko aukera. Monomateria-

» **KATALIN ANTIXIA, DISEINATZAILEA:**

“Kontsumitzaile gisa ere badugu ardurarik. Begiratu arropa non ekoiztua izan den, marka horrek zer balore dituen... Gure dirua nora bideratu nahi dugun pentsatu behar da”

» **IRATXE ARTEAGOITIA, ‘ARROPA GARBIA’ KANPAINAKO KIDEA:**

“Asiako langileak lau hilabetez egin beharko luke lan berak jositako kamiseta erosi ahal izateko”

lek, hau da, %100 material berdina dutenak, erraz birziklatu ahal izango dira bere bizitzaren bukaeran. Begiratu ere zein markak ekoiztu duen, non ekoiztua izan den edota zeintzuk diren lan baldintzak. Interneten begira dezakezu. Bide batez, *Fashion Revolution* mugimenduaz informazioa jaso. Praka bakoitzaren inpaktu positiboa zein den ikusi, ingurigirotari, arlo sozialari eta ekonomiari

dagokionez. Pentsatu zure dirua zein proiektutara bideratu nahi duzun. Sarri kristoren diskurtsoak ditugu baina ari-keta hauek egitea falta zaigu”.

Bost euroko kamiseta bati buruz jakin behar duguna

Europako kontsumitzen den arroparen %70 inguru Asian ekoizten da. Beste zertxobait Afrikako iparraldean eta Europako mendebaldean, ekonomikoki pobreen diren herrialdeetan hain justu. Ez dago argi jostunek zehazki non egingen duten lan, erabat deslokalizatuta baitaude. Industriaren sektoreko soldatarik baxuenak ehungintzakoak dira, 29 euroko praka batzuegatik 0,18 euro jasotzen dute langile batzuek. Aitortza gutxiko lana da eta langileen %80 emakume gazteak dira.

1990eko hamarkadan arroparen ekoizpena herrialde txiroetara eraman zen. Leku horietan soldadak merkeagoak dira, eta arropa markentzat irabaziak handiagoak. Legedia ere lausoagoa da, langileen eskubideak jasotzen dituzten aradirik ez baitute batzuek; ez dago sindikatirik eta langileek protestara jotzen badute zigorrak jasotzen dituzte. Bangladeshen manifestazio eta greba asko egin ziren iaz, soldatek duintasunez bizitzeko aukerarik ematen ez zutelako, eta langile asko kartzelaratuak izan ziren. Hori guztia ikusezina da, eta eroso fabrikatzaileentzat. Hala salatu dute Arropa Garbia kanpainako kideek.

Europako 15 herrialdeetan dabilta lanean. Arropa ekoizten duten langileen

Ezkerretik eskuinera: Katalin Antxia diseinatzaile aretxabaletarra, berak egindako berokia soinean. The Modubat arropa marka sortu du, bere ideologiaren ispilu dena. “Moda-industriaren atzean zer dagoen ikusten hasi gara pixkanaka, eta ez dugu sarraski horren parte izan nahi”, kontatu digu.

Koldo Jauregi eta Pili Otaegi larrauldarrek lihoaren prozesu osoa ikertu eta erakutsi dute, hazi izatetik alkandora bihurtzeraino.

Sandra Cliville artisauak urteak daramatza artilezko oihalak ehuntzen Ataungo Ustatxo Goikoa baserrian.

eskubideak hobetzea dute helburu eta horretarako ikerketak, salaketak, gobernu eta markei presioak edota kontzientzia kanpainak bultzatzen dituzte. Orain gardentasuna eskatzen ari zaizkie markei eta gobernuei, produktuen jatorria azalera dezaten. “Askotan ezkutuan daude langileak eta zerbait gertatzen denean ez dago erantzulerik”, adierazi digu Iratxe Arteagoitia kanpainako kideak. Bangladeshen duela lau urte gertatutakoa jarri du adibide gisa. Eraikina erori eta 1.150 pertsona hil zirenekoa. “Nor izan zen erantzulea? Inor ez”, dio. Fabrika eta enpresa horiek lokalizatuta egonez gero, marka bera izango litza-ke erantzulea judizialki eta politikoki. “Presio komunikatibo handia izan zuen gertakizunak eta horri esker lortu genuen 200 markek akordio bat sinatzea suteen eta bestelako istripuen aurka. Horregatik da garrantzitsua helaraztea denek egin dezakegula zerbait”.

Lehenik, gardentasuna

The North Face, Desigual, Mango, Adolfo Dominguez, El Corte Ingles, H&M, Inditex, Adidas eta Nike dira, besteak beste, Arropa Garbia ekimenak begiz jotako markak: “Askotan langileak berak ez daki norentzat ari den lanean, ez baitira haiek etiketak jartzen dituztenak”. Batzuetan, gainera, etiketa non jarri den aipatzen dute soilik, ez non josi den, nondik datorren kotoia, nondik datorren oihala, non moztu den...”

Zergatik mantentzen da ordea ezkutuan? “Lan baldintzak oso kaskarrak

direlako”, dio Arteagoitiak. “Fabriketan eta euren etxeetan egiten dute lan lan-gileek eta etxeetan normalean familia guztiak parte hartzen du. Ez dago inolako kontrolrik”. Langile gehienak emakume gazteak dira; kiroleko arropak eta baloiak egiteko material eta prozesu-gatik, adibidez, esku txikiak behar dira, emakume eta haurrenak. “Historikoki, gainera, jostuntza etxeko lanbide gisa irudikatu da eta emakumeak izan dira etxean egon izan direnak. Halaber, emakumezkoen soldatak gizonaenak baino baxuagoak izan dira beti”. Bere hitzetan, herrialde horietan ez dute beste lan baterako aukera handirik eta fabrikatzaileek hori baliatzen dute. “Kanbodian, adibidez, edo ez duzu lanik, edo jostuna zara, edo prostituzioan egiten duzu lan”. Sektore honetan ere sexu-erasoak ematen direla salatu du: “Emakumeak kontrolpean izateko tresna eraginkorra dute”.

Horrez gain, kobratu gabeko aparteko orduak egiten dituzte, ehunka praka josi behar dituztelako astebeteren bueltan: “Eta gero prezioak ikusten dituztenean harrituta geratzen dira; lau hilabetez lan egin beharko lukete kamiseta hori bera erosteko”.

Osasunaren eta ingurugiroaren kaltetan

Lan egiteko modua eta erabiltzen diren produktuak osasuna eta ingurugiroa kaltetzen dituztela esan digu Arteagoitiak. Bakeroak desgastatzeko teknikaz hitz egin digu: Hondar txorrotadak botatzen dira ehun bakeroaren gainera desgastatu itxura emateko, eta horrek silikosia deitutako arnas gaixotasuna eragin dezake, mehatzariek maiz pairatzen dutena. Hildakoak ere izan dira bakeroak desgastatzen ibili direnen artean. Oihalak moztea ere ez da osasungarria. Hautsa askatzen du eta hura arnastuta biriketara heltzen da. Gainera, ez daukate babes-neurririk, maskarak esaterako.

“Kolore gorria modan dagoenean herrialde horietako errekek gorri bihurtzen dira”, kexu da Arteagoitia, baliatzen diren tindagai eta produktu toxikoengatik. Greenpeace erakunde ekologistak pasa den urtarrilean salatu zuen hainbat marken mendiko arropetan produktu toxikoak aurkitu zituela. “Produktu toxiko batek ingurugiroari kalte egiten dio eta guk janzten dugun

“Arropa Garbia” bezalako kanpainek, Zara eta gainerako multinazional handien jantziak non eta zein baldintzatan ekoizten diren ohartarazi eta neurriak hartzea dute helburu. “Haien etiketek maiz ez dute egia osoa esaten; etiketa non jarri den aipatzen da, baina ez non josi den edota kotoia nongoa den”, esan digu Iratxe Arteagoitia kanpainako kideak.

ARGAZKIA: DANI BLANCO

ARDURAZ KONTSUMITZEKO AHOLKUAK

1. Galdegin: benetan behar dut erosiko dudana?
2. Irabaziak norentzat diren pentsatu.
3. Kalitatea eta iraupena ziurtatu.
4. Osagaiak begiratu, materiala aztertu.
5. Lehengaiak murrizteko bestelako irtenbideak bilatu: trukea, bigarren eskukoa...
6. Gehiegikeriari uko egin, informazioa eskatu eta koherente izan.
7. Erabilera amaitzen denean, birziklatu.
8. Zure arropa zaindu.

arropan dago. Orduan zer?”, galdera airean laga du Arropa Garbia mugimenduko kideak.

Kontsumitzaileen ardura

Gisa horretako arropak fabrikatzen bada, erosi egiten direlako da. Hortaz, kontsumitzaileen kontzientzietan eragitea ezinbestekotzat jo du Arteagoitiak: “Batetik, zer erosten dugun jakiteko eta bestetik, guztion artean nolabaiteko presioa egiteko. Haien patrikari eragiten diorean hasiko dira aldatzen”. Inditex multinazionalaren sortzaile Amancio Ortega munduko bost pertsona aberatsenetakoa dela gogorarazi digu, eta haren produktuak herrialde txiroetan ekoiztu eta aberatsetan saltzen direla. “Eta gu geu herrialde aberatsetan bizi gara”.

Kontsumo katearen parte garen heinean, informazioa bildu eta mobilizatu egin behar gara dio. Ehungintzaren egitura aldatzea beharrezkoa dela uste du, arauak aldatuz gero osasuna, segurtasuna, negozio kolektiboa eta bizitza bera kontuan hartuko direlakoan. “Galdera ez da soilik zer eta non erosi, aukera desberdinak baliatzea baizik: arropa konpondu, bigarren eskukoa hartu, norbaitekin trukatu...”. Saltoki txikien aldeko hautua egitea proposatu digu: “Gehienetan saltzailea bera da ekoizlea eta kontzientzia dute”.

Artilea balioestea xede

Kontsumo katearen funtsezko osagaia lehengai da, jantziak egiteko baliatu den materiala. Zentzu horretan, artileaz hitz egitea dagokigu, gaur egun balio gutxi duen lehengai, maiz artzainek bota edo oso prezio baxuetan saltzen dutena. Badira, ordea, haren erabilera eta kontsumoa biziberritzea helburu duten egitasmoak, Sarako Iletegia proiektua esaterako. Artilea baliatuta koltxoak, burkoak, kuxinak eta edredoak egiten hasi ziren 2014an Aitor Zubillaga, Aña Andiazabal eta Joana Urbistondo. Ardi arraza bakoitzaren artilearen ezaugarriak ikusita, manexa eta ardi latxaren artilea erabiltzen dute Iletegian. “Laborari izanki badakigu ilea arrunt guti pagatua dela, 8 eta 12 zentimo artean kiloa, galte bat dela laborarientzat”, zioen Urbistondok *Laborari* aldizkariak iazko maiatzean egindako elkarrizketan: “Erran nahi duela mozketak gehiago gastu duela eta ardi ileak ez duela hori pagatzen. Behar dira zakuetan ezarri, urrun ekartzeko, eta urte bat berantago pagatua izaiteko. Batzuk erretze artio ailegatuak dira. Arazo handi bat bada horren inguruan eta etorkizunean ez dakigu nola pasatuko den. Kolektiboki pentsatu behar dugu zer egiten ahal den edo nola behar den pentsatu artileak balio bat izateko”.

Beste adibide bat Sandra Cliville artisaurena dugu. Urteak daramatza Ataun-

go Ustatxo Goikoa baserrian artilezko oihalak ehuntzen eta tinte naturalak ekoizten. Artzaintza ikasi zuen Clivillek, Arantzazuko Artzain Eskolan. Etxean badute artaldea, eta handik ateratako artilea lantzen du. Prozesu osoa garatzen du, natural lehortzen hasi eta ehundegian oihalak prestatzera. Petroliotik eratorritako zuntz sintetikoaren aurrean, “material naturalen aldeko aldarria” egiten du, Aimar Maiz kazetariak *Goierriko Hitzan* plazaratutako artikuluan nabarmendu bezala.

Lihoa lanbide zenekoa

“Ehunak ehun lan”, dio esaera zahar baten. Antzina, lihoak eta lihogintzak garrantzia handia zuen Euskal Herrian. XX. mendera arte, oihalak eta jantziak egiteko lehengai izan zen, artilearekin batera. Pili Otaegi eta Koldo Jauregi larrauldarrek bertan lihoa lantzen zela ikertu eta frogatu dute, baita urtebetez lanbidea berreskuratu, prozesua ezagutu eta ezagutzera eman ere.

Garai batean, liho landarea landu eta oihala sortzea lanbide bat zen, orokorrean emakumeek egiten zutena. “Askatasuna eta independentzia ematen zion lanbide honek emakumeari. Alargunentzat edo ezkongabeentzat bizibidea zen eta bere buruaren jabe izateko bidea zen lihoa, baita autoestimurako ere”, dio Otaegik. Neskatoek 12 urte betetzen zituztenean gurasoek landa zati bat prestatzen zietela kontatu digute, hura lantzen hasi zitezten. Lihoari buruzko testigantza ugari jaso direla gaineratu du, baina emakumeen esku egon izanagatik, jarduera ezezaguna izan dela oro har.

Jauregik kuriositatez galdetu zion aitari ea Katillutxulo iturriaren inguruko putzua zer zen. Aitak liho-putzuak zirela erantzun zion. 1976. urtearen bueltan izan zen hura, baina duela urtebete arte ez zen buruan zuen ideari forma ematen hasi. Senak gidatuta, herritarrei galdezka hasi zen berriro ere, eta haiek kontatutakoek tiraka liho putzua berreskuratzeko bidea hasi zen, Dina7 Kultur Elkartearen eskutik.

Naturak bere egina zuen putzua, sasiz eta harriz inguratuta. Hura garbitu, berreraiki eta urez bete zuten 2016an. Birtartean, liho-soroa ere sortu zuten. Datu guztiak liburu batean bildu dituzte eta bideo bat ere ateratzeko asmoa daukate. Iaz erakusketa paratu zuten herrian, lihoaren garapen guztia azaltzen zuena, hazi izatetik alkandora bihurtzeraino. ■

VITORIA
GASTEIZ
green capital

Gasteizen
euskarazko hauek
ez galdu

Dibertikale

Kale ikuskizunen zikloa

- **ZOOZOOM**

Uztailak 6, 19:30
Ibaiondoko GEko plaza

- **BOLA BAI**

Uztailak 7, 19:30
Galizia kaleko plaza (Arana)

- **LAU DENBOREN ARTEAN**

Uztailak 13, 19:30
Hegoalde GEko plaza

- **BALDIN BADA**

Uztailak 17, 19:30
Valentin Foronda zidorra (Lakua)

Oihaneder euskararen etxea

- **KORTXEAK & KRISPETAK**

Musika eta zinema zikloa
Filmak jatorrizko bertsoan euskarazko azpiztituluekin
Falerina lorategian

- **EAT THAT QUESTION:**

FRANK ZAPPA IN HIS OWN WORDS

Filma
Uztailak 26, 22:00

- **JANIS: LITTLE GIRL BLUE**

Filma
Uztailak 27, 22:00

- **SAD VACATION**

Filma
Uztailak 28, 22:00

- **MONTAUK + LOU TOPET**

Kontzertua
Uztailak 29, 22:00

- **GASTEIZTARRAK ARRAUN THE WORLD**

2017 udako argazki-hizki lehiaketa
Ekainaren 21etik irailaren 21era
Info+: www.oihaneder.eus

Jai Atarikoak

Aihotz plazan
Abuztuak 2, 19:00

- **AHOTZ TXOTX SAGARDOTEGI
ERRALDOIA**

Sagardoa eta pintxoak
Ordago Folk & dantza plaza
Abuztuak 3, 20:00

- **The Icer Company**

- **DJ Loro**

Kontzertua

Maite duzun
hura, euskaraz!

Ayuntamiento
de Vitoria-Gasteiz
Vitoria-Gasteizko
Udala